

Sunuş

Türkiye’de eğitim sisteminin gelişmesini tarihsel ve toplumsal bağlamı içinde çözümlenmeye giriştiğimizde, neoliberal ekonomi politikalarının uygulandığı 1980’ler sonrasının bir dönüm noktası olduğunu görürüz. Neoliberalizm tüm ekonomik etkinliklerin piyasa mekanizmaları tarafından belirlenmesini öngörür. 1980’ler sonrası Türkiye’de ve neoliberal ekonomi politikaları uygulayan pek çok ülkede karşı karşıya gelinen gerçek ürkütücüdür. Bu süreçte bölüşüm ilişkilerinde ve gelir politikalarında emek kesimi ve tüm ücretliler aleyhine ve mülk ve sermaye sahibi sınıfların lehine olan farklılaşma daha derinleşmiştir. Piyasa ise bu derinleşmeyi doğallığında arttırır. Çünkü kaçınılmaz olarak eşitsizlik üreten bir yapısı vardır. Az gelişmiş ülkelerde neoliberalizm ve piyasa eksenli dönüşümler büyük ekonomik buhranları beraberinde getirmiş ve yoğun işsizlik şartlarında hane halkının yaşam koşullarını dramatik düzeylerde aşağı çekerek tahrip etmiştir. Türkiye’de 1980 yılındaki askeri darbe ile başlayan dönemde uygulanan piyasa eksenli neoliberal politikaların sonucu olarak hem devleti birçok alandan çekilmiş ve bu alanlar özelleştirilmiş, hem de devletin küçülmesini hedefleyen politikalar sonucu durumları gittikçe bozulan büyük kitleleri doğrudan etkileyen alanlara gittikçe daha az kaynak ayrılmıştır.

Kamusal bir hak olarak kabul edilen eğitim hakkı bu dönüşümden derinden etkilenmiştir. Eğitime ulaşma, nitelikli eğitim olanaklarından yararlanma (fiziki donanım, öğretmen niteliği vb.) eğitim sürecinin bilişsel ve duygusal yön-

lerden çocuğun potansiyellerini gerçekleştirmeye hizmet edecek şekilde şekillendirilmesi gibi olanaklar büyük çoğunluk için ulaşılması hedeflenen amaçlar olmaktan çıkmıştır. Hızlı nüfus artışı da dikkate alınırca, kamusal eğitime ayrılan kaynakların kısıtlanması, piyasa eksenli çözümleri gündeme getirilmiş ve bu durum da eğitimin niteliğini doğrudan etkilemiştir. Bu çözümler, neoliberal ekonomi politikaların uygulandığı ülkelerde eğitim ve toplum ilişkilerini derinden etkilemiş ve o toplumun sosyo-politik, kültürel ve tarihi mirasına da bağlı olarak karşımıza çok boyutlu bir tablo çıkarmaktadır.

Örneğin, Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşundan beri eğitim, devletin en önemli görevlerden biri sayılırken, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası kurulan yeni ekonomik düzende devlet bu görevden kaçmaya başladı. Zamanın Başbakanı Turgut Özal “Sosyal devletin modasının geçtiğini”, söyleyerek “sağlık ve eğitim harcamaları devletin üzerindeki yüklerdir” diye ilan etti. Devlet okullarına ayrılan kaynaklar gittikçe azaldı. Okullardaki pek çok hizmetin karşılanması için ailelerden katkı payı bağış, harç vb. adlarla para toplanmaya başlandı. Görüştüğüm bir ilköğretim müdürü, bu durumdan kendisinin ne denli rahatsız olduğunu “herhangi bir nedenle bir sınıfa girdiğimde öğrencilerin gözlerinden yine para isteyeceğimi düşündüklerini okuyorum ve bu durum beni çok üzüyor”, diyerek ifade etti ve Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gelen “Atatürk Defilesi” biletlerini hangi öğrenciye nasıl satacağını bilemediğini söyledi.

Okulların niteliği bozuldukça özelleştirilme furyası eğitim alanına da yansdı ve eğitim ticarileşen bir alan haline geldi.

Özel okulların sayısı hızla çoğaldı. Dünyada örneği az bulunan derslane sektörünün eğitim alanına yerleşmesi de bütün bu süreçle çok yakından ilgilidir. Bütün bunlar olurken diğer yandan da Din Kültürü ve Ahlak Öğretimi dersi anaşasal bir zorunluluk olarak programa kondu. Derslerin içeriğine evrensel değerler ve bilgi birikimi değil, ideolojik kalıp yargılar hakim oldu. Eğitimin böylesine özelleştirilmesi, ticarileşmesi ve piyasa ilişkileri içine girmesi dar gelirli ve yoksul kesimin giderek dışlanması sonucunu getirdi.

Michael W. Apple'ın makalelerinin yayınladığı bu kitapta Türkiye'deki eğitime neden bu kadar fazla değindiğim merak edilebilir. Bunun nedeni, Apple'ın kitabın ikinci makalesinde anlattığı Josef'le aynı yaşam ve eğitim sorunlarıyla karşı karşıya olan Türkiyeli kardeşlerinin olduğunu ifade etme zorunluluğu hissetmemdir.

Michael W. Apple, 1997 yılında kaybettiğimiz, Brezilya toprağında yetişmiş, ama geliştirdiği yeni devrimci eğitim, pedagoji ve kültür anlayışı bütün dünyayı etkilemiş bir eğitim kuramcısı ve militanı olan Paulo Freire tarafından eleştirel ve demokratik eğitim çalışmaları alanında dünyanın en güzide eğitimcilerinden biri olarak adlandırılmıştır. Apple'ın 1979 da ilk baskısı yapılan *Ideology and Curriculum* (İdeoloji ve Eğitim Programı) adlı kitabı tartışmasız olarak eğitim ve ekonomik yapı, bilgi ve güç odakları arasındaki ilişkiyi çözümleme yolunda çığır açmış bir eserdir. Okulla ilgili bütün toplumsal ve eğitimsel çelişkilerin kuramsallaştırıldığı bu kitabı sayısız kitap, makale vd. yayınları izlemiştir. Elinizdeki kitabın ilk iki bölümü Apple'ın son kitabı olan *Educating the Right Way: Markets and Standards, God in Equality* (Sağ-lıklı

Eğitim: Piyasa Standartlar, Tanrı, Eğitsizlik) adlı eserinden alınmış, üçüncü bölümü de yine aynı kitabı esas alarak yazılmıştır.

Micheal W. Apple, bize eğitim ve eğitsiz kültürel, politik ve ekonomik güç arasındaki karmaşık ilişkileri anlamak için kullanabileceğiz araçlar formüle etmekte ve eserlerinde demokrasi mücadelesinde eğitimin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. 1960'lı yılların sonundan itibaren politika, güç ve eğitim ilişkilerini irdeleyen eleştirel çalışmalar gittikçe artmıştır. Bu noktada Apple'ın en önemli özelliklerinden biri eğitim mücadelesi ile diğer alanlardaki mücadeleleri ilişkilendirme, eğitim kurumlarının kendi içlerinde var olan mücadeleleri savunma ve hegemonya karşıtı geniş ölçekli hareketleri oluşturmak konusundaki kararlı tavır alışıdır.

Apple bu kitaptaki ilk üç bölümde Amerika Birleşik Devletleri bağlamında muhafazakar ve sağ güçlerin yeniden yapılanmalarını ve neoliberal politikaları inceleyerek onların hem güçlerini hem de zayıflıklarını ve bu özelliklerinin eğitim sistemi ve okullar için ne anlama geldiğini gözler önüne seriyor. Kitabın ilk bölümünde ise Apple'la yapılan bir görüşme yer alıyor. Bu görüşme, eleştirel eğitim çalışmalarının önde gelen isimlerinden Carlos Alberto Torres'in derlediği bir kitaptan alınmıştır. Kitabın son yazısı ise Paulo Freire'nin ülkesi Porto Alegre'de hayata geçirilen ve ezilenlerin kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olmaları için eğitimin ne kadar etkili bir araç olduğunu konusunda model oluşturabilecek Yurttaş Okulu projesini anlatıyor. Apple bu yazıyı Louis Armand Gardin ile birlikte yazmıştır.

Joseph'ler Her Yerde

Evet Josep'ler her yerde. İstanbul Sarıyer'deki bir ilköğretim okulunun öğrencilerinin okulla ilgili ifade ve algılamalarına bir göz atalım:

- *Okulda boya parası, katkı payı istiyorlar. Maddi durumu iyi olmayanlar veremiyor. Biz çok kötü hasta oluyoruz, okuldaki müdür ve müdür yardımcılarını izin vermiyor.*
- *Sınıf yerine ahırda yaşasak daha temiz, daha konforludur.*
- *Yeterince bilgisayarımız yok. Bazı sıralarımız kırık, bazı sıralarımızda çok kötü şeyler yazılı. Bazı sıralarda üç kişi oturuyoruz. Ama ben iki kişilik sıralara oturmak istiyorum.*
- *Öğretmenler suçsuz insanları dövmesinler, boş yere bağırmasınlar, öğrenciler korkuyor. Tiyatro oynanmıyor.*
- *Bir insanın eğitim sorununu çözmek için daha doğrusu çalışabilmesi dikkatinin dağılmaması gerekir. Ama bizim okulda, daha doğrusu sınıfta, tam derse ısınıyorsun, arkadan biri dürtüklüyor. Tuvalet yeni temizlendi ise hademe sopayla kovalıyor. Tuvaletinden tutun müdürüne kadar. Eğer okula beş dakika geç kalırsan müdür hiç dinlemiyor, basıyor tokadı. Kusura bakmayın ama bunlar gerçek.*
- *Bazı derslerimizin kitapları yok. Kitaplarımız da yeterince bilgi vermiyor. Yeni eğitim eşyaları alınmıyor. Öğretmenlerin öğrencileri dövmeleri hoşumuza gitmiyor.*
- *Herkes eğitim almak istiyor ama okullarımızın tümü paralı. Hiç kimse çocuklarını okula yazdıramıyor.*

Esenyurt'ta bir grup öğrenciyle yaptığımız görüşmeden bazı bölümler de şöyle:

- *Evden niye kaçtınız? Bir sıkıntınız mı vardı?*

- Ben evde ve okulda dayak yediğim için kaçtım. Evdekilerde okuldaki öğretmenler de bizimle hiç konuşmadan direkt bizi dövüyorlar. Ben de neresi olsa daha iyidir dedim.
- Okula dönünce size nasıl davrandılar?
- Derse geç gidince git eve sınav parası getir diyorlar.
- Peki sonra, sen okula dönünce ne oldu?
- Valla direkt, bir şey sormadan dövüyorlar..
- Siz ne yapıyorsunuz vurunca ?
- Ben bir keresinde bana haksız yere durup dururken vuran bir hocaya vurdum.
- Hiç sevdiğin öğretmenin var mı?
- Var. Onu çok seviyorum. Diyebilirim ki annem bana o kadar iyi davranmıyor. Onun derslerinde uslu duruyoruz mesela. Gürültü yapmıyoruz. Her bayramda evine gideriz biz onun. Bildiğin gibi hoca değil. Çok iyi.
- İngilizce öğretmenim vardı, onu seviyordum. Çünkü ne olursa olsun bizi dövmüyordu. Sadece uyarıyordu bize öğüt veriyordu. Hem dersi de iyi anlatıyordu. Bir de matematik hocası olan hanımı da vardı; onu da seviyordum bizimle arkadaş gibiydi bize insan gibi davranıyordu.
- Müdürü sevmiyoruz. Sene sonunda zayıf olanlar öğretmenler kuruluna kalıyor. Bizim okulun müdürü öğrencilerden zayıf başına beş milyon alıyor. Vermeyince sınıfta bırakıyor. Ayrıca öğrencileri de çok dövüyor. Bir keresinde beni odasına çağırды tekme tokat dövdü, yere düştüm hala devam etti dövmeye. Müdür yardımcısını da sevmiyorum. Hortumla öğrencileri dövüyor. Dersimize giren hocalardan da Türkçeciyi ve fenciyi sevmiyorum. Bizi dövüp tartaklıyorlar, bize hakaret edip tehdit ediyorlar. Hem dersi de iyi

anlatamıyorlar. Hep yazdırıyorlar. Ezberletmeye çalışıyorlar. Hiç kitap okutmuyorlar. Bir iki problem çözüp biz anlamadan konuyu bitiriyorlar. Ben öğretmenler dayak attığı için korktum ve okuldan kaçtım üç ay okula gitmedim.

- Ben fenci hocayı sevmiyorum. Hem dayak atıyor hem de dersi de iyi anlatamıyor. Beden eğitimi hocası var adı Yakup onun yüzünden okulu bıraktım. Eşofmanlarımı giyerken derse geç kaldığım için kafama vurmıştu. Sonrasında bu dayaktan dolayı kafam şişti. Ben korkudan okula gidemedim okuldan kaçtım sürekli. Babam olayla ilgili okul müdürüyle konuşmaya gitti. Ama öğretmene bir şey olmadı babam da beni okuldan aldı. Ama seneye okula yeniden başlayacağım.
- Okulu bitirecek misin?
- Okulu bitireceğim. Ama türkücü olacağım ben.
- Ben okulu bıraktım ama gene de okulu seviyorum. Okulda bir sürü arkadaşın oluyor. Ama ben de hocaları sevmiyorum Çünkü sürekli dövüyorlar. Onlardan korkup okuldan kaçtığım için babam beni okuldan aldı.
- Nasıl bitireceksin? Dersler kötü..
- Evet zayıf. Ama hiçbir öğretmenim benimle konuşmuyor ki niye zayıf diye.
- Haftada kaç gün okula gidiyorsun?
- Valla ne yalan söyleyeyim. Toplasan haftada iki gün filan gidiyorum.
- Okula artık daha düzenli gidiyor musunuz?
- Okula İMECE Kadınlar Kahvesindeki ablalar sayesinde döndüm. İlk okuldan ayrıldığımda dönmeye hiç niyetim yoktu. Ama okuldan arkadaşlarımın İMECE'ye gelip ders çalıştığını buradaki ablaların onlara yardım ettiğini görün-

ce onlara çok özendim. Bende yeniden okula dönmek istedim. Sonra Tülin abla sordu bana okula dönmek ister misin diye; bende "evet" dedim. Tülin abla annemlerle konuştu onlarda kabul ettikten sonra okula yeniden başladım.

- İleride ne olmak istersiniz?
- Doktor olmak isterim. Hem yoksulluktan kurtulurum hem de insanlara yardım ederim.
- Ben de doktor olmak istiyorum. Çünkü doktorlar adamın parası yok diye hastayı hastaneye almıyorlar onu ölüme terk ediyorlar. Ben yoksulları tedavi edip onların hayatını kurtarmak istediğim için doktor olmak istiyorum.

Son olarak, kolektif bir çalışma olan çeviri sürecinden bahsetmek istiyorum. Michael W. Apple'ın Türkçe'ye kazandırılmış olmasının eksikliğini kuvvetle hissedenden bir grup olarak çeviri işine giriştik. Kolektif, üyelerinin bir kısmını özellikle erkek olanları süreç içerisinde kaybetse de bu zor işin üstesinden gelmek için çok çalıştı. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü araştırma görevlileri Dilek Çankaya, Filiz Keser; yüksek lisans öğrencilerimiz Banu Can ve Hüseyin Ala, bütün enerjisiyle projenin çeviri ve diğer safhalarını yüklenen Meral Apak bu zor işi sahiplendiler. Nermin Saatçioğlu çevirinin bir kısmını üstlendi. Kendisine müteşekkiriz. Sungur Savran pek çok terimin Türkçeleştirmekte yardımcı oldu. Teşekkür ederiz. Kapağın hazırlanmasındaki yardımları için Ozanay Omur ve Onur Kuru'ya müteşekkiriz. Yine bölümün araştırma görevlilerinden Suna Eryiğit'e teşekkür ederiz.

*Fatma GÖK
Şubat 2004 / İstanbul*